

A természetes szimbólumok befolyása a mindennapi metaforákra

1. Bevezetés. – E dolgozat témája egy szimbólumkép (a *máj*, illetve az *epe*) és a vele összefüggő metaforikus kifejezések jelentésének vizsgálata. Feltevésem szerint a metaforában megjelenő szimbólumkép minden esetben befolyásolja a metaforák céltartományát: vagy egy jelentésárnyalatot ad, vagy teljes egészében megszabja a leképezés irányát.

A dolgozat egyszerre tartozik a kognitív nyelvészet és az analitikus pszichológia tárgykörébe, mivel e két tudományterület értelmező módszereit egymással ötvözve használom fel a jelentések elemzésénél. A kognitív metafora és a jungiánus pszichológia szimbólumelmélete közötti elméleti összefüggések felvázolása után állításomat gyakorlati módszerrel ellenőrzöm. A magyar nyelv nagyszótárának elektronikus adatbázisán végighaladva megvizsgálom az összes olyan metaforikus kifejezést, amiben a *máj* vagy *epe* előfordul, és a szövegtörnyezetet is alapul véve ellenőrzöm, hogy a szimbólumkép hogyan befolyásolja a metaforák jelentését.

2. A fogalmi metafora a kognitív nyelvészetben. – A fogalmi metaforaelmélet első részletes kidolgozói LAKOFF és JOHNSON (1980) voltak. Könyvükből az elméletnek tekintélyes irodalma nőtt ki (lásd pl. GIBBS 1994, JOHNSON 1987, LAKOFF 1987, 1993, SWEETSER 1990 stb.). A fogalmi metaforák létezésére nyelvi kifejezésekből következtethetünk. A mindennapi kommunikáció során megfigyelhetjük az emberi gondolkodásnak és kifejezőmódnak azt az eszközét, hogy egy absztrakt fogalomkört egy konkrétabb fogalomkör segítségével érzékeltetünk. Például a következő kifejezésekkel a DÜH vagy a HARAG fogalmát írjuk le metaforikusan: *forr a dühtől, elpárolgott a dühe, szétfeszíti a harag, szétveti a düh, dühkitörés, felrobban dühében*. Ezek a kifejezések olyan metaforák, amelyek a mindennapi nyelvben használatosak, a köznyelv lexikalizálódott kifejezései. Segítségükkel úgy beszélünk a DÜH-ről, mintha az EGY TARTÁLYBA ZÁRT FORRÓ FOLYADÉK lenne. A nyelvi kifejezésekben a düh megfelel a folyadéknak, a tartály a dühös embernek, a düh intenzitása pedig a folyadék által a tartályra gyakorolt nyomásnak. Ezek a megfelelések nem a szavak, hanem a fogalmak között állnak fenn. Az elvont fogalmakat a kognitív nyelvészet szerint metaforikusan hozzuk létre, és képes (vagy figuratív) kifejezések segítségével beszélünk, gondolkodunk róluk. Minél részletesebb a metaforikus kifejezésben felhasznált kép, annál több aspektusát ragadhatjuk meg az elvont fogalomnak. Ily módon a két fogalom között leképezések sora jön létre az alábbiak szerint:

A DÜH EGY TARTÁLYBAN LEVŐ FORRÓ FOLYADÉK (LAKOFF–KÖVECSES 1987)
 DÜH – FOLYADÉK
 EMBER – TARTÁLY
 DÜH INTENZITÁSA – FOLYADÉK HŐMÉRSÉKLETE, NYOMÁS ERŐSSÉGE

Ezt a nyelvi és gondolkodásbeli jelenséget nevezzük fogalmi metaforának (LAKOFF 1993: 209). A fenti példákban az emberi gondolkodásnak egy másik igen fontos tulajdonsága is megnyilvánul, amelyet a kognitív nyelvészet testesültségnek vagy testbeágyazottságnak nevez. Ez azt jelenti, hogy a metaforikus leképezéseket az ember fizikai reakciói motiválják. A düh esetében például ez a fizikai reakció a dühös ember vérnyomásának megemelkedése, fokozott hőérzete, belső nyomás tapasztalata, stb. Ezeket a reakciókat képviseli a metaforákban a forró folyadék, a tartály és a nyomás. A testesültség legalapvetőbb fogalmainkat is befolyásolja, például az időt gyakran úgy fogalmazzuk meg, mint mozgó tárgyat (például *jönnek az ünnepek*), amely az emberi mozgás tapasztalatán alapul. Ezeket a tapasztalatokat általában sémák formájában tároljuk, s ezek a képi sémák gyakran szolgálnak a fogalmi metaforák alapjául. A metaforát alkotó két fogalom közül azt, amit metaforikusan megragadunk, céltartománynak, a segítségével szolgáló konkrét fogalmat pedig forrástartománynak nevezzük. AZ IDŐ MOZGÓ TÁRGY metaforában az IDŐ a céltartomány, a MOZGÓ TÁRGY pedig a forrástartomány. Nemcsak elvont fogalmakat, hanem konkrét tárgyakat is megnevezünk metaforikusan, amelyek gyakran nem is fejezhetők ki másképpen, például *az asztal lába* kifejezés „szó szerinti” metafora (TOLCSVAI NAGY 2011: 90).

Számos kognitív nyelvészeti munka foglalkozik az egyes fogalmak metaforikus kidolgozottságával, például az élet és halál, valamint az idő metaforáit dolgozta ki LAKOFF–TURNER (1989), az érzelmek metaforáit KÖVECSES (1986, 1988) stb., a mozgás és irányok kifejezéseit RADDEN (1996), majd az angoltól eltérő nyelveken ezeket számtalan további vizsgálat követte, részben az egyes nyelvek fogalmainak felderítése, részben a különböző nyelvek fogalmainak összehasonlítása céljával.

3. A kép mint szimbólum. – A C. G. JUNG által alapított analitikus pszichológiai iskola alapvető kérdése az ember belső képeinek jelentése. A terápia egyik legfőbb eszköze azon képek jelentésének felderítése, elemzése, amelyek a páciens belső világában (álmában, fantáziájában, rajzaiban stb.) megjelennek. A jungiánus felfogásban ugyanis a tudattalan képek segítségével nyilatkozik meg. A képek, alkotások stb. által a tudattalan közli az adott élethelyzetre vonatkozó tudattalan információinkat, belső tudásunkat. Ez látható az álmokban, fantáziákban, víziókban és ennek analógiájaként minden kreatív művészi alkotásban (JACOBI 2009: 79). Általános szabály, hogy bármely esemény tudattalan aspektusa álmainkban lepleződik le, amikor is nem racionális gondolatként, hanem szimbolikus kép formájában jelenik meg számunkra. Történetileg a pszichológusok számára az álmok tanulmányozása tette lehetővé először a tudatos pszichikus események tudattalan aspektusának kutatását (JUNG 1964: 20).

A képek anyaga részben tudatos, részben tudattalan eredetű, és ezek az elemek a legváltozatosabb keverékek formájában bukkanhatnak fel. Az analitikus pszichológia ezeket a képeket szimbólumként értelmezi.

Az ember által szándékosan alkotott, és a kultúrákban természetes módon kiformalódott szimbólumok különböznek egymástól: a klinikus pszichológus elsősorban a „kulturális” szimbólumoktól eltérő, „természetes” szimbólumokat kíséri figyelemmel. Fantáziaképeink legtöbb esetben visszavezethetők archaikus gyökereikhez, azokhoz az ősi elképzelésekhez, képekhez, feljegyzésekhez, amelyekkel a természeti népek társadalmában találkozhatunk (JUNG 1964: 93).

Egy kép önmagában tehát még nem szimbólum, a pszichológiai elemzés csupán felhasználja azt a lehetőséget, hogy egy képet szimbólumként is felfoghatunk. „Az, hogy valami szimbólum-e, elsősorban az azt szemlélő tudat beállítódásától függ. A kérdés lényege, hogy az egyén képes-e egyáltalán, illetve hajlamos-e éppen az adott tárgyat, például egy fát, nem csupán konkrét jelenségként értékelni, hanem mint valami többé-kevésbé ismeretlen, ám alapvető jelentésű szimbólumként, az emberi élet szimbólumaként érzékelni. [...] Egészében véve az egyén típusa határozza meg, hogy egy tényt csupán ténynek lát, vagy szimbólum iránti fogékonysággal közelíti meg” (JACOBI 2009: 125).

4. A kép működése a nyelvben. – A szimbólum egy objektum az érzékelt világból, amely olyasmire utal, ami a háttérben van: elfelejtett, nem tudott vagy még nem tudatosult dologra. A kontextustól függően jelentése is változhat, a jelentés új formái tűnhetnek fel (KAST 2006: 106).

JUNG felfogásában a képek, álmok, fantáziák, művészi alkotások azért születnek meg bennünk vagy általunk, mert ezek a tudattalan üzeneteit fejezik ki. A tudat és a tudattalan folyamatos energiacsereiben, kommunikációban vannak egymással, ez a belső egyensúly záloga. Az álmok és egyéb belső képek nem eleve valamiféle betegségnek, bajnak a hordozói, hanem egyszerűen a tudattalan üzeneteit mutatják meg képekben a tudat számára. A tudat és a tudattalan így kommunikálnak egymással.

A jungi elemző módszer folytatásaként dolgozatom alaptétele, hogy a beszédben előforduló képes vagy figuratív kifejezések létrejöttének is a tudattalunkból megszülető belső képek a végső kiindulópontjai. Azok a képek, amelyek megjelennek az ember fantáziájában, álmaiban, (és amelyek JUNG szerint részben a tudattalan tartalmaiból származnak,) egy újabb lépéssel bekerülnek a nyelvbe is, amely a már tudat terméke. A tudattalan képi működésének fontossága éppen abból érzékelhető, hogy a nyelvben is nyomot hagy. Nem véletlen, hogy a legtöbb fogalmi metaforánk éppen az érzelmi világunkkal és a gondolkodásunkkal kapcsolatos. Az itt vizsgált szimbólum, a *máj* és *epe* is egy érzelemnek, illetve egy érzelmi attitűdnek a szimbóluma, amint azt látni fogjuk.

A tudattalamból érkező képek gyakran tűnnek értelmezhetetlennek, ám ez csak addig igaz, amíg direkt módon akarjuk értelmezni őket. Mihelyt közvetett jelentéshordozónak, azaz szimbolikus jelentésűnek tekintjük a képet, bontakozni kezd rejtett mondanivalójuk. Jelentésük következetes és kiismerhető, amint azt JUNG és az őt követő pszichológiai iskola kidolgozta. JUNG az irodalomból ismer-

retes szimbólumokat használta fel elmélete kidolgozásához, így az sem véletlen, hogy módszere a nyelvészetben jól alkalmazható. A szimbólumokra támaszkodó értelmezést a kognitív metaforára is alkalmazhatjuk: a metaforában megjelenő képnek, a forrástartománynak a jelentése megfejthető az egyetemes emberi szimbólumok rendszeréből. S éppen mivel ez a „képes nyelvrendszer” kiismerhető és következetes, állíthatjuk, hogy amennyiben egy képes kifejezés fordul elő a nyelvben, úgy a benne foglalt kép éppúgy a kulcsát jelenti az értelmezésnek, mint ahogyan egy álomnak vagy művészi alkotásnak is megadja a megfejtését. A kognitív metafora sohasem lép ki a szimbólumok nyelvrendszeréből, mindig kapcsolódik valamiképpen a szimbólumokhoz, azoknak a jelentését fejt ki vagy folytatja. Ez dolgozatom alapvető állítása, amelyet az elkövetkezőkben egy szimbólum elemzésével bizonyítani szándékozom.

5. Metaforaelemzés az analitikus pszichológia és a kognitív nyelvészet egyesített eszközeivel. – Ebben a fejezetben azt mutatom be, hogy a kétféle elemzési módszert hogyan lehet együttesen alkalmazni. A könnyebb érthetőség kedvéért egy olyan példával szolgálok, amely tisztán kognitív elemzés. Ezt tovább vizsgálom és kiegészítem azzal a módszerrel, amelyet az analitikus pszichológia is alkalmaz: a képet mint szimbólumot értelmezem, nem úgy, mint konkrét képet. Ennek a kiegészítésnek az eredménye meggyőzően láttatja, hogy az általam javasolt módszerrel figyelemre méltó különbségek merülnek fel a megállapított jelentések között.

A) Elemzés tisztán kognitív nyelvészeti módszerrel. – Az alábbi részlet SZELID VERONIKA Szerelem és erkölcs a moldvai déli csán-gó nyelvhasználatban című disszertációjának (2007) egyik fogalmimetaforaelemzése:

„Eccer jöttem ide,/retket adtál ennem,/az is feteke lön./ Vezett lenne retek/feteke földjibe...” (?[...] fekete volt [...] veszett volna [...]) [...]

A népdalokat összességükben szemlélve nem lehet kérdéses, hogy a szavak mögött elvont értelem húzódik-e meg. A kognitív mechanizmusok könnyűszerrel kikövetkeztethetők. A gyorsan pudvásodó zöldség képében az EMBER NÖVÉNY metafora speciális esetével találkozhatunk. AZ EMBER TULAJDONSÁGA A NÖVÉNY TULAJDONSÁGA leképezéssel, és az EMBER A SZERELEM HELYETT metonímiával a retek a gyorsan múló, értéktelen szerelmet képviseli” (SZELID 2007: 75).

Ez a fogalmi metaforaelméletre támaszkodó kognitív nyelvészeti értelmezés tökéletesen helytálló. Ám feltehetjük a kérdést: miért éppen a retek vált a népdalban az embert, illetve a szerelmet képviselő forrástartománnyá? A kimerítő válaszhoz a kognitív nyelvészet egyelőre nem rendelkezik megfelelő eszközökkel. Az analitikus pszichológia módszerével azonban újabb rétegét tárhatjuk fel a metafora jelentésének.

B) Elemzés kognitív és analitikus eszközökkel. – A fenti szöveg elemzését kezdjük egy új úton előlről, amelyben ötvözzük a pszichoanalízis és a kognitív nyelvészet eszközeit. A szöveget végigolvasva annyit tudunk biztosan, hogy az idézett népdalban a *reték* szó valamilyen metaforikus jelentést hordoz, tehát ez a forrástartomány. Lehet-e ezt a képet az EMBER NÖVÉNY metaforán kívül másként is értelmezni? A pszichológia minden elemzés kezdetén rögtön abból indul ki, hogy ha itt megjelent a retek, akkor az fontos információt hordozhat. Meg kell tehát keresnünk először is a retek jelentését. Valamilyen értelme biztosan van, csak még nem értjük. Ilyenkor hívhatjuk segítségül az egyetemes, kultúránként különböző vagy egyéni szimbólumok jelentését.

Az egyéni szimbólumnak főként akkor van szerepe, ha egyéni alkotásról van szó. A népdal azonban kollektív mű, amelyet egy nyitott közösség formált olyanná, amilyen. Így a kollektív szimbolikus jelentés játssza a főszerepet az elemzésben.

A *reték* mint szimbólum nem szerepel a Szimbólumtárban (PÁL–ÚJVÁRI 2001). Ugyanakkor a népgyógyászatból és napjaink orvostudományából is jól ismert tény, hogy a fekete retek epehajtó hatású. A népdalban pedig hangsúlyozottan fekete a retek. Az *epe* megtalálható a Szimbólumtárban:

„*máj* és *epe*: A *máj* a hasüregben elhelyezkedő, epét (keserű emésztőnedvet) termelő mirigyes szerv. Az ellenséges indulat, a gonosz szándék, a harag szimbóluma”.

A két fenti információ alapján új értelmet kapnak a népdal sorai. A *reték* – az epehajtó étel – az *epe* helyett áll metonimikusan (OK A HATÁS HELYETT), az *epe* pedig metaforikusan az ellenséges indulatot, a gonosz szándékot, haragot képviseli. Vagyis két lépésben, egy metonímia és egy metafora segítségével eljutottunk a retektől a negatív érzelemig: *retket adtál ennem* > 'epehajtót adtál ennem' > 'haragot ébresztettél bennem' – mondja a népdal. Metaforikusan akár úgy is folytathatnánk: epehajtót adtál ennem – *epeömlést kaptam*... A metaforikus folytatás világosabban elmondja a jelentést, mint bármely tudományos elemzés.

A sorok tehát új megvilágításba helyezve ezt az eseménysort írják le: a férfi elment a nőhöz, és ott harag, negatív érzelmek, vélhetően veszekedés alakult ki kettejük között. Ezt utólag bánják, vagy legalábbis sajnálják (veszett lenne retek/feteke földjibe). A megfejtéshez tehát A GONDOLATOK ÉTELEK metaforát és az OK A HATÁS HELYETT (az epehajtó retek az *epe* helyett) metonímiát, továbbá az *epe* szimbolikus jelentését használtuk fel.

C) A testesültség kérdése. – A felvázolt jelentésalkotási mechanizmust a testesültség (embodiment) elve is alátámasztja. A retek elemzésénél egy testi tapasztalatra, a fekete retek epehajtó hatására alapoztam a jelentés megfejtésének egyik kulcslépését (reték az epe helyett áll metonimikusan). Emellett az *epe* szó jelentéseinek kialakulásában is szerepet játszik a testbeágyazottság. Az ÉrtSz.-ben szereplő jelentések: 1. A máj által kiválasztott zöldessárga színű,

igen keserű folyadék, amely a vékonybélbe ömölve elősegíti a zsírok felszívódását, és gátolja a belek tartalmának rothadását. 2. (átvitt értelemben) <Állandósult szókapcsolatokban:> bosszúság, harag, düh. 3. (átvitt értelemben) Keserű gúny. A jelentések közötti összefüggést a TESz. így tárja fel:

Máj:

1. 1405 k.: a felszívódott tápanyagokat átalakító és az epét kiválasztó szerv.
 2. 1700/1763: az emberi máj mint bizonyos érzelmek, indulatok vélt székhelye.
- „A 2. jelentés a májnak epekiválasztó funkciójával függ össze, vö. az epe 'harag' jelentését, továbbá az *epés* melléknevet” (TESz. II. 818).

Epe:

1. a májtól kiválasztott emésztőnedv | epehólyag
2. harag | bosszúság
3. keserűség | gúny

„Átvitt értelmű 2 és 3. jelentése annak az általános hiedelemnek az alapján alakulhatott ki, hogy az ember haragját, komorságát az epének a szervezetben való túlságos felszabadulása okozza. Hasonló jelentésfejlődést más nyelvekben is tapasztalhatunk: vö.: [...] lat. *fel*, *bilis*, ang. *bile*, ném. *Galle*, ol. *bile*: 'epe; harag'.” (TESz. I. 773).

Ezek a jelentéstörténeti mozzanatok valamennyien a testbeágyazottsággal függenek össze. A harag, bosszúság jelentés összefüggésben van a hippokratészi négy testnedv-elmélettel, ami szerint a négy embertípust (flegmatikus, kolerikus, szangvinikus és melankolikus) az határozza meg, hogy ez a négy testnedv milyen arányban található meg a szervezetben. (A négy nedv: vér, sárga epe, fekete epe, nyálka.) Nyilvánvalóan erre a hiedelemre utal a TESz. is, amikor az átvitt jelentést az epe túlságos felszabadulásával magyarázza.

A keserű íz külön metaforikus úton is átvitté válhat: a kellemetlen érzéssel ötvöződik (lásd hasonlóan a tormát mint a keserűség, szenvedés, vezeklés szimbólumát), s így egy idő után a kellemetlenséget okozó dolog a kellemetlen érzéshez kognitív hozzáférést biztosít.

6. A módszer ellenőrzése. – Hogy ez a magyarázat mennyire állja meg a helyét (azaz valóban arról van-e szó, hogy a szerelmesek megharagudtak egymásra), az több különböző szempontból is ellenőrizhető. Egyrészt, figyelemre méltó az a körülmény, hogy ezek a kiemelt sorok (*veszett volna reték fekete földjibe*) más népdalokban is megismétlődnek. A változó szövegkörnyezet újabb információval szolgálhat a szimbolikus jelentésről. Másrészt, nemcsak népköltészeti, hanem bármilyen más szövegekkel is érdemes összevetni, hogy a *máj* és az *epe* milyen kontextusban fordul elő.

A) Egyéb népdalok
1. Barna Péter nótája

*Fujd el, szellő, fujd el, hosszú utnak porát,
Ne lelje vármegye fakó lovam nyomát.
Nem fujja el szellő hosszú utnak porát,
Meglelte vármegye fakó lovam nyomát.*

*Szegény Barna Péter, be sok lovat lopott,
Románné két lánya abból ruházkodott.
Veszett volna retek fekete földében,
Románné két lánya az anyja méhében. (ERDÉLYI 1846)*

A népdalban az ismert sor szó szerint ismétlődik, de itt még inkább „tájédegen” szó a retek, hiszen még csak nem is evett senki semmit. Lopásról, lovokról és ruhákról ugyan szól a dal, de ha feltesszük a kérdést: miért éppen a retekkel hozza összefüggésbe a metafora az embert?, akkor a kognitív nyelvészet eszközeivel félig-meddig kapunk magyarázatot. Úgy tűnhet, a retek „csak úgy”, ad hoc módon került a szövegbe, mondjuk a sorkitöltés kedvéért. Az EMBER NÖVÉNY metafora SZELID (2007) elemzéséből ismét megoldásnak tűnhet, hiszen a következő sor ki is fejti: *Románné két lánya az anyja méhében*. Ennek a mondatnak az állítmánya ugyanúgy a *veszett volna*, mint az előzőé, ami megerősíti azt a feltevést, hogy a retek mint AZ EMBER NÖVÉNY metafora forrástartománya is funkcionál. Az anya és a föld azonosítása szintén szimbolikus, hiszen a föld a termékenység, az anyaság képviselője. Ez a megfelelés kibővíti AZ EMBER NÖVÉNY metafora leképezéseit. A retek szimbólumként való értelmezésével azonban a szöveg jóval koherensebbé válik, ugyanarról a témáról van szó, csupán a kifejezőmód váltott át egyfajta szimbolikus nyelvezetre. A retek a negatív szándék jelölője. Ha a szövegkörnyezetben negatív szándékot keresünk, akkor expliciten csak a lopás kerül elő. Tehát a retek egyrészt a lányokra utal, másrészt azonban azt is mondja ezzel a képpel a dal: *veszett volna el a kártékony szándék*, azaz bár ne lopott volna Barna Péter, hiszen végig az ő tettéről énekel, az ő nótája ez. De nem véletlen, hogy a retek elveszejtése nemcsak egy dologra utal (kár volt lopni), hanem Románné két lányára is. Bár ne lettek volna ők olyan nagyigényűek, hogy lopásra készítetik Barna Pétert. Ha ők nem biztatják fel a lopásra a férfit, akkor az nem is követte volna el. A veszni való retek és Románné két lányának azonosítása azért történik, mert bár az elkövető Barna Péter, de a lopás valódi kiindulópontja, a rossz szándék forrása ők voltak. A retek a két lány helyett áll, és a rosszindulat helyett is. A szövegezés bravúros, egy forrástartomány egyszerre két céltartományt testesít meg.

2. Katkó Jancsi balladája

*Csuda történt csütörtökön este:
A csinált út vérrel van kifestve;
Katkó Jancsi vére festette be,
Utoljára szólott akkor este.*

*Retek, retek, ne termettél volna,
Kardos Borcsa ne születél volna!
Vesztett volna retek a földjébe,
Kardos Borcsa veszett vó'n Csernyőbe! (GEÖCZE 1896)*

Az előtörténet: Kardos Borcsa, aki szép csernyői lány volt, másik faluba ment férjhez. A csernyőiek ezért haragudtak rá. Összebeszéltek, rajtaütöttek a násznépen. A vőfély Katkó Jancsi volt, a másik falu szemefénye, szép szál ember, okos, jó gazda, és maga a megtestesült jóság. Felesége, kis fia volt. A friss házásokat menteni akarta, elküldte őket, hogy majd ő beszél a támadókkal. A házások elmentek, megmenekültek, de a támadók nem kímélték Katkó Jancsit, agyonverték.

A metaforikus értelmezés ugyanazon az úton-módon történhet: a kognitív nyelvészet eszközeivel első lépésben megfejthetjük, hogy az EMBER NÖVÉNY metaforával van dolgunk (*Retek, retek, ne termettél volna*), és hogy miért éppen a retek ne termett volna, a retek veszett volna földjébe: a rossz szándékot, itt: az irigységet, a haragot bánja a népdal éneklője. Ezekben a sorokban Kardos Borcsa közvetlenül hibáztatott személy, nem a bűnös, hanem egyszerűen a nehéz sors hordozója és okozója, a balszerencse oka, akinek „jobb lett volna meg sem születnie”.

B) Szótári jelentések

1. A SzóIKm. információi. – A teljes elemzéshez még egy fontos információt kell figyelembe vennünk. A SzóIKm. szerint ez a népdalsor szólás:

„139. Vesztett volna retek a fekete földben [Vesztett volna földében a retek]!
= <haragos kifakadásként:> bárcsak maradt volna ott, ahol volt, hogy ne ártson!”

A SzóIKm. magyarázatát sem találhatjuk elegendőnek, hiszen itt is feltehetjük a kérdést: miért éppen a retekkel fogalmazódik meg a jelentés? Miért a retek képe került be ebbe a szólásba? Az, ami árt, olyan dologgal van konceptualizálva, ami a rossz szándéknak a szimbóluma. A képek a nyelvben tehát éppolyan következetes jelentéssel bírnak, mint a szavak, használatuk rendszerezett, összefüggő.

2. A TESz. jelentései. – A Nagyszótár korpuszának a későbbiekben elemzendő példáihoz nagy segítséget nyújt a *máj* és az *epe* szó etimológiája, amelyről a fentiekben már szó esett. Az emberi *máj* bizonyos érzelmek, indulatok vélt székhelyeként szolgál, az *epe* pedig haragot, bosszúságot, keserúséget,

gúnyt jelenthet. A jelentésváltozások egyik oka a hippokratészi négy testnedv-elmélet, másik oka a testi tapasztalat lehet, amelyből a keserű, keserűség szavak átvitt jelentése kialakult [vö. 5. C) pont]. Az *eped*, *epedez*, *epeszt*, *epelkedik* a TESz. szerint valószínűleg az *epe* származékai, a jelentésfejlődés azonban nem teljesen tisztázott: „Az *eped* eredeti jelentése feltehetőleg ’epévé válik’ lehetett. A szomjúság, eltikkadás következtében a száj rossz ízűvé, kesernyüssé válhat; ez magyarázza” a ’szomjúságtól, éhségtől gyötrődik’ és az ’elsorvad’ jelentések kialakulását. „Az *epé*-ből való származtatás valószínűségét nem dönti meg, de némileg gyengíti, hogy a konkrét jelentések nem a keserű ízzel, hanem a szárazsággal kapcsolatosak, sőt a lelki jelenségre költői képpel utaló utaló legelső adatban [buol ozuk epedek – Ómagyar Mária-siralom] is elszáradást kifejező ige mellett szerepel az *eped*” (TESz. I. 774). Ezeket az igéket eltérő jelentésük (’szomjazik, eltikkad, vágyódik’) miatt nem vizsgáltam.

3. Az Új Magyar Tájszótár jelentései. – Az ÚMTSz. a májjal kapcsolatosan említ egy szóláshasonlatot: *Úgy megalszik, mint a máj* (májhoz hasonló sűrűségű aludttejre mondják), illetve egy szójárást: *No, ne! máját osztogatnak!* (elbáméskodó embernek mondják). Ezek a szólások a májjal mint étellel vannak összefüggésben, annak tulajdonságaira utalnak metonimikusan (állaga, értékesége). A szócikk továbbá elutal a *fehértímájú*hoz, amelynek jelentése 1. érzéki, buja természetű, 2. csodálatos képességű, varázserejű <ember>. A *fehértímája* szócikk definíciója szerint azonban ez a szó 1. ’a disznó belén levő ház’-at jelenti, 2. ’a disznó hasnyálmirigy’-t. Az ÉKSz.²-ben a *fehértímáj* jelentése: „Hasnyálmirigy. | pejor: ~a van: <nőről:> nemileg kielégíthetetlen”. Mivel a máj és a hasnyálmirigy két különböző szerv, a jelentések véleményem szerint a *fehértímáj* mint ’hasnyálmirigy’ jelentései nem tárgyalandók a máj és az epe szimbolikájának keretei között.

A *májnál* több információt szolgáltat az *epe* szócikk az ÚMTSz.-ben. Szitkozódásként közli *Az epéd fojjon ki* fordulatot. Ennek jelentése lehet konkrét is és átvitt is, megállapításához azonban nem áll rendelkezésemre bővebb szöveggörnyezet. Szóláshasonlatként említi az *Ojan jó ember, hogy az epéje se keserűt*, amelynek jelentése kifejezetten az epe szimbolikus-metaforikus jelentéskörébe kapcsolódik. Két szólás is szerepel a szócikkben: *Elfakad az epéje* ’szellent’, *Fakadozik az epéje* ’bosszankodik, haragszik’. Az első szólás szintén az epeműködés metonimikus megfogalmazásán alapul, alapja szintén a testbeágyazottság, a testi tapasztalat. A második szólás alakilag majdnem ugyanez, de jelentése metaforikus, az epe mint nedv megfelel a haragnak, a fogalmi metafora A DÜH EGY NYOMÁS ALATT ÁLLÓ TARTÁLYBAN LEVŐ FOLYADÉK. Ez a szólás tehát beleillik az epe szimbolikus jelentéseinek körébe. Az *elválik, mint tődő a májtól, félre tődő a májtól*, *Most válik el a tődő a májtól* szólások és szóláshasonlatok jelentése (lásd *tődő* szócikk) az *elválik* ige metaforikus jelentései közé tartoznak (jelentése a. m. ’eldől vmi’).

C) Korpuszvizsgálat. – További vizsgálati lehetőséget nyújtanak A magyar nyelv nagyszótárának (Nsz.) elektronikus adatbázisai, a Magyar Történeti Szövegtár (MTSz.) és a kiegészítő CD-k (lásd SZABÓ 2006), amelyek

együttesen 330 millió szóból állnak. Vizsgálatomat eredendően csak a Magyar Történeti Szövegtárban végeztem volna el, de a *máj* adatai (273 előfordulás) összesen 9 figuratív kifejezést adtak, ezért a kutatást kibővítettem a CD-tárra is.

A Magyar Történeti Szövegtár közel 27 millió szóból áll, az adatok az 1772–2000-ig terjedő időszakot ölelik fel. A CD-tár ugyanerre az időszakra terjed ki jóval nagyobb mennyiségű szöveggel, ezek összetétele azonban kevésbé változatos, mint a Szövegtaré. A találatokat nem áll módomban teljes terjedelmükben közölni, így ötven évenként egy-egy jellemző példával mutatom be, hogy a *máj* és az *epe* keresőszavak milyen szókapcsolatokat alkotnak.

1. A *máj* szó figuratív előfordulásai. – A Magyar Történeti Szövegtárban 273 előfordulásból 9 metaforikus vagy metonimikus. Mint említettem, kevés volt a metaforikus kifejezés, ezért az alábbiakban a kiegészítő CD-tárból is idézek példákat.

*Az Érisz szikráji, a' mellyek titokban
Eddig a' Banyáknak szívekben, májjókban,
Mintegy hamu alatt, még benn lappangának,
Egyszerre kiütvén, lángokká válának.
„Megyünk – menjünk!” a' mit mondhattak,
ez vala;
Indultak, 's mindenik már bosszút forrala.*

(Csokonai Vitéz Mihály: Dorottyá, 1799)

Érisz az egyenetlenségnek, a civódásnak és a veszekedésnek az istenasszonya. Az ő szikrája nyomán lángra gyúló indulat nyilvánvalóan nem a pozitívak közül való volt, hanem veszekedést, viszályt keltett. A versben a *máj* a szikrák tárhelye; a fellobbanó láng pedig az indulatnak, erős szenvedélyeknek a szimbóluma. A kifejezés több metaforát és szimbólumot vegyít, amelyet a kognitív nyelvészet blendnek nevez. A májban tárolt szikrából láng lobban fel: mind a szikra és a láng, mind a máj átvitt értelemmel bír. A máj a negatív indulatokat jelenti, s az ezekből táplálkozó láng a fellobbanó negatív érzelmek megjelenítője. A kép jelentését tovább árnyalja, hogy Érisz által a veszekedés is indirekt módon, láthatatlanul jelenik meg, aki szikráját szimbolikus helyeken, a *májban* és a *szívben* hinti el. Az indirekt megfogalmazást és az események belső, érzelmi jellegét megerősítik a *titokban* és a *hamu alatt* szavak is.

*Toldi György nagy úr volt. Sok becses marhája,
Kincse volt temérdek, s arra büszke mája.* (Arany János: Toldi, 1846)

A Toldiból ismerjük Toldi György alakját, Toldi Miklós bátyját. Ez a néhány szó az ő bemutatását vezeti be. A mű cselekményéből ismerjük, hogy ő a negatív főszereplő, folyamatosan szembenáll öccsével, kettejük között a fő konfliktus az ő irigységéből fakad. A „büszke *máj*” metonimikus kifejezés (RÉSZ AZ EGÉSZ HELYETT), amelyben a büszkeség egy eredetileg az emberre vonatkozó tulajdonság. Toldi György az, aki büszke. A kifejezés ezt a tulajdonságot leszű-

kíti az egész ember helyett az ember májára. Erre a metonimikus műveletre ismét rákérdezhetünk: miért éppen a májra szűkíti le az egész embert Arany János? A történet folytatásának ismeretében azt mondhatjuk: ezzel a választással előre sejteti, hogy az illető nem tiszta jellem. Ezt a sejtést a későbbiek igazolják: Toldi Györgyről kiderül, hogy kapzsi és irigy természetű, nem elégszik meg elsőszülöttségével, teljesen ki szeretné túrni az öccsét a közös vagyomból és a rangból is. A történet elején ezek a tulajdonságai az olvasó számára még ismeretlenek, a szimbolikus és metonimikus kifejezés azonban előrevetíti a várható eseményeket. Arany János úgy alkalmazza a képes kifejezést, hogy az kiválóan árnyalja a szereplő jellemrajzát.

Rákóczi mindezzel nem érte be, furdalták a máját a nagyravágyás férgei.
(Jókai Mór: A damokosok, 1883)

A nagyravágyás egy újabb fajtája a lehetséges negatív indulatoknak. Ezúttal férgei is vannak. A *féreg* pejoratív konnotációval bír, s ezeket a *máj* táplálja. A kép logikáját követve a máj a nagyravágyás kiindulópontja, forrása, ami megfelel a feltevésnek, egyezik a negatív érzelmeket szimbolizáló szereppel. A kép tulajdonképpen további negatív indulatok asszociációját is felveti, hiszen mind a féreg említése (fertőzöttség, romlottság), mind a férges májú ember képe visszataszítólag hat. A fertőzöttség és romlottság átvitt értelemben pontosan azok a lelkiállapotokat eleveníti meg, amelyek a nagyravágyást táplálhatják. A furdalás szó leginkább a kíváncsisággal lép kapcsolatba, a vágyódást, valami után való sóvárgást hordozza magában.

Ismerte urát. Belelátott a májába is. Tudta, hogy minden mozdulata, szava, akárcsak egy pillantása is elszabadíthatja haragját s akkor Isten legyen irgalmas mindnyájunknak. (Kodolányi János: Emese álma, 1941)

A *máj* a harag székhelye a példa szerint. Ez a példa jól illusztrálja a TESz.-ben megadott 2. jelentést. A testesültség elve alapján jött létre ez az értelem, hiszen ha az epe jelentése a 'harag', akkor a máj mint az epe tárolóhelye megfelel a harag tárolóhelyének. Az asszony ismeri az ura haragját, tehát belelát abba a „tároló”-ba, ahol a haragját tartogatja. A metafora a testesültség mellett a négy testnedv elméletére vezethető vissza.

– Nézd! Olyan büszke, mint a dagadt bolha! – csúfolták Andrist az iskolában.

És ő csakugyan büszke volt, a mája hízott, a szíve bizsergett a büszkeségtől: az egész iskolában egyedül ő evett vendéglői kosztot, s nem odahaza, az ételhor-dó csajkájából kanalazva, de fehérterítékes asztalnál, pincérek sürgölődésében.
(Illés Endre: Andris, 1956)

A mondatból annyi derül ki, hogy Andris büszke, ami önmagában nem feltétlenül negatív érzelem. Ám a szöveg további részéből az derül ki, hogy ez a

büszkeség nem éppen pozitív érzelmeken alapult: „Az étlap fölé hajolt, hosszan tanulmányozta, mint az igazi vendégek, a nagy fizetők – mennyi fájdalommal, milyen szívbeli irigységgel, hányszor, de hányszor figyelte őket!” Néhány bekezdéssel később: „Andris úgy ült, rendelt, evett és fizetett, méltóságos göggyében, mint egy színész.” A tágabb szövegekörnyezet egyértelművé teszi, hogy a jelenetben az öröm forrását negatív indulatok alkotják: a káröröm, a kielégült irigykedés, önhittség, göggy. A máj mint kép azért kerülhetett ide, mert bár az örömet fogalmazza meg, de erős negatív színezetet vegyít a metafora által konceptualizált lelkiállapotba. Ezt a kifejezést egyébként a kortárs szlengből is ismerhetjük.

2. Az *epe* szó figuratív előfordulásai. – 427 előfordulásból 234 metaforikus (ragozott és képzett alakokkal együtt, például *epés*, *epéskedik*). Mivel az összes metaforikus előfordulás elemzése túlnőne a dolgozat keretein, ezért itt is ötven évenként, minden évszázad első és második feléből idézek egy-egy példát, amelyet elemzek.

boszszút forral epéjében

(Orczy Lőrincz: Nints igaz gyönyörűség a nagyok között, 1789)

Az *epe* itt metonimikusan 'epehólyag' jelentéssel bír (TARTÁLY A TARTÁLOM HELYETT metonímia). A következő példa is mutatja, hogy a *forral az epe* kifejezés gyakori volt ebben az időszakban, a 'boszszút forral' pedig egyértelművé teszi, hogy valóban negatív indulatról van szó. A *boszszút forral* és *forral az epéje* kifejezés összeolvastása blendet eredményez.

Forral epéd, hogy más is márt veled egy tálba,

Veszténél, ha tudnál, egy vizes kanálba. (Arany János: Toldi, 1846)

Toldi György az, akinek forral az epéje, s ezt öccse, Miklós fogalmazza meg róla. Nemcsak az irigységet, hanem a gyilkos szándékot is kimondja Miklós. Mindkettő rossz szándék, a kifejezés tehát beleilleszkedik a *máj/epe* szimbólumkörébe. A Toldiról szólva már ismertettem Toldi György irigységét, öccse iránti rosszindulatát. Az *epe* újfent ezeknek az érzelmeknek a metaforikus kifejezője, s azt is megállapíthatjuk, hogy a szimbolikus jelentése az oka annak, hogy az irigy, rossz szándékú ember jellemrajzában gyakran fordul elő a *máj* és az *epe* szó átvitt értelemben.

Kopott, lapos szemöldöke alól kék szeme élesen néz s az egész emberből epés keserűség árad. (Móricz Zsigmond: Sárarany, 1911)

Ismét kifejtett metaforával van dolgunk, mint az első példában, így nem kétséges, hogy az *epe* megint a negatív indulatok kifejezője. A metafora metonimiával ötvöződik: az *epe* keserű íze jelenik meg az *epés* jelzőben, de a keserűség (kétszeresen is felidézve) már metaforikus jelentést hordoz: nem a fizikai ke-

serű ízt, hanem a lelkiállapotot konceptualizálja. Ugyanez történik az alábbi példában:

előntött az irigység epéje (Bajor Andor, 1976)

Ezúttal az előntött szó is részt vesz a konceptualizációban. A hétköznapi életben az *előnt* ige olyan dolgokra vonatkozik, amelyek az ember által befolyásolhatatlanok, nagy erejűek, például *előnt az árvíz valamit*. Ezzel a szóval a kontrollvesztést hangsúlyozza a szerző, azt, hogy az érzelem olyan elsodró erővel bír, amelynek az érzelem gazdája nem állhat ellent. Az *irigység* szó konkrétan megnevezi az *epe* céltartományát: nem kétséges tehát, hogy a szimbolikus jelentés itt is működik.

7. Összefoglalás: Az *epe* és a *máj* mint szimbolikus képek a kognitív metaforák forrástartományában. – Feltevésem a dolgozat elején így hangzott: amennyiben a metafora forrástartományában egy olyan kép, amelyet szimbólumként is lehet értelmezni (az adott kultúrában, egyénileg, vagy egyetemes szinten), akkor a képnek ez a szimbolikus jelentése befolyásolja a metafora jelentését. Ennek ellenőrzéséhez népdalokat és korpuszokat vizsgáltam. Valamennyi szövegben megtalálható volt a negatív indulat mint a metafora céltartományának része. Nem mindenütt ez tölti ki a jelentést (például a *hízik a mája* kifejezésben az öröm pozitív összetevő), de mindenütt ad neki legalább egy színezetet. A legtöbb esetben kitölti, szám szerint ez volt a tipikusabb eset. A 27 milliós korpuszban nem akad olyan példa, amely a felvázolt elméletnek ellentmondana. A nyelvi példák tehát megerősítik azon állításomat, amely szerint a metaforában megjelenő szimbólumkép minden esetben befolyásolja a metaforák céltartományát: vagy egy jelentésárnyalatot ad, vagy teljes egészében megszabja a leképezés irányát.

A mélylélektan központi helyzetűnek tartja szimbólumot az emberi gondolkodásban. Ezt az elgondolást ötvöztem a kognitív nyelvészet metaforafelfogásával, aminek segítségével magyarázatot találhatunk arra, hogy miért éppen az adott forrástartománnyal konceptualizáljuk a hozzá tartozó céltartományt.

Az egyes szavak figuratív használatának (metafora, metonímia) korpuszvizsgálat segítségével történő kutatása megmutatja azt, hogy egy szó milyen szókapcsolatokban fordulhat elő (HANKS 2005). Ezeket befolyásolja véleményem szerint a szimbolikus jelentés, vagyis jelentésánál mindez a szimbólum nyelvi hatókörének tekinthető. A pszichológiai módszer hozadéka a kognitív nyelvészet számára, hogy a forrás- és céltartományok kapcsolódása a szimbólumok ismeretében bejósolhatóvá válik: meg tudjuk mondani a metafora jelentését vagy legalábbis egy jelentés-összetevőjét. Emellett a lehetséges figuratív kifejezések által alakuló gestaltok központi szerepet játszanak a hétköznapi (literal) jelentések kiaknázásában (HANKS 2005), ami egyben azt is jelenti, hogy a szimbólum jelentéstani hatásainak elemzésével közelebb juthatunk az egyes szójelentések struktúrájának alakulásához is.

A két módszer ötvözése nemcsak a metaforaelméletet támogatja, hanem az analitikus pszichológia értelmező módszerét is. A pszichiátereket gyakran éri az a vád, hogy az álmok, fantáziák megfejtésénél „belemagyarazzák a jelentést” bizonyos dolgokba. A korpuszelemzések segítségével azonban a nyelvészet objektív adatokat nyújt annak bizonyítására, hogy a képek nem ad hoc módon kerültek éppen azokba a nyelvi szerkezetekbe, ahol vannak. A szimbólum valóban egy olyan központi eleme a gondolkodásnak, amely kulcsot ad a beszédben, álmokban, fantáziákban megjelenő képek megfejtéséhez. Segítségével értelmezni és indokolni lehet a képek jelentését. Meghatározza a metafora leképezéseit, és bővíti az egyes szavak jelentését is. Ha egy metafora forrástartományának mint képnek szimbolikus jelentése van, akkor az a jelentés kizárja, hogy a metafora ettől független jelentést hozzon létre.

Források

- ERDÉLYI JÁNOS szerk. 1847. Magyar népköltési gyűjtemény. Népdalok és mondák. 2. Magyar Mihály, Pest.
- GEŐCZE SAROLTA 1896. Tanulmányok a magyar társadalom életéből. Singer és Wolfner, Budapest. URL: <http://mtda.hu/books/tanulmanyok.pdf>. [Letöltve: 2012. 05. 12.]
- MTSz. = Magyar Történelmi Szövegtár. URL: <http://www.nytud.hu/hhc/>.
- Nszt. = ITTÉS NÓRA főszerk. 2006–2011. A magyar nyelv nagyszótára. I–IV. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- SZABÓ TAMÁS PÉTER 2006. Forrás- és névjegyzékek. In: ITTÉS NÓRA főszerk. A magyar nyelv nagyszótára I. Segédletek. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 51–796.

A hivatkozott irodalom

- ÉKSz.² = Pusztai Ferenc (főszerk.) 2003. Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ÉrtSz. = BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ szerk. 1959–1962. A magyar nyelv értelmező szótára 1–7. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GIBBS, RAYMOND W. 1994. The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding. Cambridge University Press, Cambridge – New York.
- HANKS, PATRICK 2005. Metaphors and Meanings: a Lexikographical Approach. In: FERENC KIEFER – GÁBOR KISS – JÚLIA PAJZS eds. Papers in Computational Lexikography Complex 2005. Hungarian Academy of Sciences, Linguistics Institute. Budapest. 81–106.
- JACOBI, JOLANDE 2009. C. G. Jung pszichológiája. Animus Kiadó, Budapest.
- JOHNSON, MARK 1987. The Body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. University of Chicago Press, Chicago.
- JUNG, CARL GUSTAV 1964. Az ember és szimbólumai. Ford. Dr. Matolcsi Ágnes 1993. Göncöl Kiadó, Budapest.
- KAST, VERENA. 2006. Álmok. A tudattalan titokzatos nyelve. Ford. Murányi Beatrix 2010. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- KÖVECSES, ZOLTÁN 1986. Metaphors of Anger, Pride and Love: A Lexical Approach to the Study of Concepts. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.

- KÖVECSES, ZOLTÁN 1988. *The Language of Love: The Semantics of Passion in Conversational English*. Bucknell University Press, Lewisburg.
- LAKOFF, GEORGE 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. University of Chicago Press, London – Chicago.
- LAKOFF, GEORGE 1993. *The contemporary theory of metaphor*. 2nd edition. In: A. ORTONY ed. *Metaphor and thought*. Cambridge University Press, Cambridge. 202–51.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, Chicago.
- LAKOFF, GEORGE – KÖVECSES, ZOLTÁN 1987. *The cognitive model of anger inherent in American English*. In: D. HOLLAND – N. QUINN eds. *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge University Press, New York. 195–220.
- LAKOFF, GEORGE – TURNER, MARK 1989. *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. University of Chicago Press, Chicago.
- PÁL JÓZSEF – ÚJVÁRI EDIT 2001. *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, Budapest. URL: http://www.bkiado.hu/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm. [Letöltve: 2012. 05. 12.]
- RADDEN, GÜNTER 1996. *Motion metaphorized: the case of coming and going*. In E. H. CASAD ed. *Cognitive Linguistics in the Redwoods: The Expansion of a New Paradigm in Linguistics*. Mouton de Gruyter, Berlin. 423–58.
- SWEETSER, EVE 1990. *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press, Cambridge – New York.
- SzóIKm. = O. NAGY GÁBOR 1966. *Magyar szólások és közmondások*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- SZELID VERONIKA 2007. *Szerelem és erkölcs a moldvai déli csángó nyelvhasználatban. Kognitív szemantikai elemzés*. ELTE BTK, Budapest. Doktori disszertáció.
- TESz. = BENKÓ LORÁND szerk. 1967–1976. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. I–III. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2011. *Kognitív szemantika*. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- ÚMTSz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk. 1988, 1992. *Új Magyar Tájszótár II–III. kötet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SZABÓ RÉKA (szabo.reka@nytud.mta.hu)

The Influence of Natural Symbols on Everyday Metaphors

The paper examines a symbol picture (*liver* and/or *gall*) and the metaphorical expressions related with them. For the analyse of meanings, I have used the methods of cognitive linguistics and of analytical psychology as well, consequently, the paper belongs to both disciplines. After displaying the theory of interrelations between metaphors and symbols, I test the theory in practice. From the corpus of the Comprehensive Dictionary of Hungarian Language, I have scanned all metaphorical expressions with *liver* and *gall*, and, taking context as a starting point, I check how symbol pictures influence the meaning of metaphors. As it turns distinctly visible at the end, none of the examples from the 27-million-data corpus contradicts the introduced theory. Consequently, corpus based examination confirms my statement, according to which the symbol picture appearing in a metaphor influences the target domain of the metaphor: either it gives another shade of meaning, or it dictates the direction of the mappings.

SZABÓ, RÉKA